

Bisdom Haarlem-Amsterdam

Voor een synodale Kerk
communio | participatio | missio

VERSLAG van de synode 2021-2023

bisdom Haarlem-Amsterdam

versie 1.0

Inhoud

- 1 Inleiding
- 2 Proces en aanpak diocesane fase
- 3 Verslagen
 - A. Gemeenschap (communio)
 - B. Vieren
 - C. Medeverantwortelijkheid in de zending
 - D. Dialoog in Kerk en maatschappij
 - E. Gezinnen en jongeren
 - F. Religieuze instituten, Nieuwe Gemeenschappen en Kerkelijke Bewegingen
 - G. Synode in de oecumene
- 4 Ter afsluiting

Bronnen en referenties:

Algemene documenten en werkdocumenten

www.bisdomhaarlem-amsterdam.nl/link.php?id=5010&t=Synode+2023

Preek Mgr. dr. J. Hendriks bij de diocesane opening van de Synode

<https://www.arsacal.nl/?p=contentitem&id=2736>

Een eerste reflectie op het synodaal proces Mgr. dr. J Hendriks

<https://www.arsacal.nl/?p=contentitem&id=2905>

1 Inleiding

Dit diocesane verslag bevat de vruchten van het onderscheidingsproces van de gelovigen in het bisdom Haarlem-Amsterdam. In dit verslag komt de verscheidenheid van standpunten aan de orde. Daarbij is zoveel mogelijk aan de hand van de diverse rapportages aandacht gegeven aan positieve en negatieve ervaringen, getrouw aan de uitingen van de deelnemende personen wat verwoord is in ieders onderscheiding en dialoog. Eventuele tegenstellingen zijn hierbij niet achterwege gelaten worden maar juist kenbaar gemaakt. Immers zorgvuldigheid in dit kader waarborgt dat “niet alleen een meerderheid maar ook juist een minderheid een profetisch getuigenis kan geven van wat God tot de Kerk wil zeggen” (bijlage D, Vademecum).

Met de zondagse Hoogmis in de St. Bavo kathedraal en aan het eind van de middag een Gregoriaanse Vespers in St. Nicolaasbasiliek te Amsterdam, werd op zondag 17 oktober het synodaal proces door bisschop Mgr. J. Hendriks geopend. Bij de vespers waren aanwezig het kathedraal kapittel, de dekens, de verantwoordelijken voor de diocesane fase van het Synodaal proces, de priesters, diakens, catechisten en seminaristen, gelovigen en het synodeteam. Aan het einde van de Vesperviering werd aan de dekens, religieuzen en migrantengemeenschappen een kaars uitgereikt met het logo van de Synode. Met de bedoeling dat op deze gespreksbijeenkomsten deze kaars brandt als uitdrukking van het gezamenlijk gebed en diocesane verbondenheid.

In zijn homilie in de Hoogmis verwees de bisschop naar de leerlingen van Jezus, die niet naar Hem luisterden en meer met zichzelf bezig waren dan met wat Jezus hen wil zeggen over zijn lijden dat Hem te wachten staat (Mc. 10. 35-45). “Problemen met luisteren bedreigt de samenleving en de Kerk. Immers als Kerk vormen wij een gemeenschap, geroepen om elkaar aan te vullen, verbonden en dienstbaar; de drie kernwoorden van de Synode. ... Het gaat om het samen luisteren naar wat de heilige Geest ons te zeggen heeft. De synode is een proces van gebed, van luisteren, open staan voor elkaar en voor de stem van God”.

In zijn toespraak tijdens de Vespers citeerde de bisschop uit de preek van de paus: “Het Woord van God opent ons voor de onderscheiding en verlicht die. Dat Woord geeft de Synode richting, zodat het niet een kerkelijk “congres” wordt, een studiebijeenkomst of een politiek congres, zodat het niet een parlement is, maar een

genadevol gebeuren, een proces van genezing dat geleid wordt door de Geest. In deze dagen roept Jezus ons om ons af te vragen wat God ons wil zeggen in deze tijd en in welke richting Hij ons wil leiden”. Als christenen, die de naam van Christus dragen, staan we in een veranderende wereld en als christenen zijn we samen op weg. Essentieel in het synodaal proces is dan ook het ontmoeten, het luisteren naar de heilige Geest, en de onderscheiding om een goed antwoord te vinden voor het leven in de huidige tijd. Daarbij gaat het om een dieper verstaan van de Boodschap van het Evangelie, binnen de eenheid van de Kerk, verbonden met de paus en de bisschoppen (1 Kor 12, 12; vgl. Lumen Gentium 12, 33).

2 Proces en aanpak diocesane fase

Dit verslag verwoordt de reflecties van de diocesane gremia, de dekenaten, de religieuze instituten, de Kerkelijke Bewegingen en Nieuwe Gemeenschappen, de migrantengemeenschappen en andere groepen die zijn samengekomen, al dan niet op eigen initiatief. Teneinde dit alles mogelijk te maken is door de bisschop een synode-team gevormd bestaande uit:

- ❖ Mgr. Jan. van Burgsteden (sss), hulpbisschop: contactpersoon voor de synode
- ❖ Mevr. drs. Corine van der Loos: coördinator van het proces, contactpersoon voor de dekens en parochies, de migrantengemeenschappen en de caritas
- ❖ Mevr. drs. Lisette van Oordt: ondersteuning bij de consultatie van de religieuzen, de nieuwe bewegingen en de kerkelijke gemeenschappen
- ❖ Ing. Philip Weijers (BScR), diaken: verwerking terugkoppeling en verslag

Nadat de synode in het bisdom op zondag 17 oktober in de Nicolaasbasiliek van Amsterdam werd geopend, is het synode team aan de slag gegaan met het verzorgen van relevante synode informatie voor de betrokken groeperingen. Naast het distribueren van de Algemene documenten en Werkdocumenten, is er een aanvulling op de handreiking van de Nederlandse Bisschoppenconferentie opgesteld. Deze ‘lokale handleiding’ geeft betekenis van de synode aan, de centrale vraag en kernthema’s met de bijbehorende vragen, tips voor de planning van de bijeenkomst(en) en de voorbereiding, het verloop van de diverse bijeenkomsten en de wijze van terugkoppeling aan het synode team. Tevens is een Voorbereidingsdocument Deelnemers opgesteld, waarin op bondige wijze de betekenis van de synode, de aard van de bijeenkomsten, de vragen die besproken worden, en de wijze van voorbereiding is aangegeven.

De bisschop heeft voor het bisdom besloten dat alle diocesane gremia geconsulteerd worden. Dit betreft de dekensvergadering, de prieterraad, het kathedraal kapittel, de diocesane pastorale raad, de diakenkring en het jongerenplatform. Minimaal is één volledige vergadering hieraan gewijd.

De consultatie van het gehele bisdom heeft plaats gevonden middels de dekenaten. Dit is de route immers waarmee het dichtst bij de mensen wordt gekomen: de parochianen, de kerkgangers, randkerkelijken, de armen maar ook zij die veelal moeite hebben om hun stem te laten horen.

Elk dekenaat heeft daartoe minimaal één bijeenkomst gehouden. De uitnodiging is zo breed mogelijk gehouden; iedereen was welkom. Voor een optimale dialoog zijn er gespreksleiders vooraf gevraagd die, na een korte inleiding door de deken, in groepen het gesprek zijn aangegaan met de aanwezigen. Afsluitend was er een plenaire terugkoppeling. Waar relevant of gewenst zijn er ook op parochieniveau gesprekken gevoerd met de pastoor rond de thema’s van de synode. Zo werd voldaan aan de doelstelling van de synode; met elkaar in gesprek te zijn en de H. Geest te laten werken. Van de bijeenkomst van elk dekenaat zijn apart verslagen gemaakt en door de dekens ingestuurd naar het synode team.

De religieuze instituten, Kerkelijke Bewegingen en Nieuwe Gemeenschappen werden uitgenodigd om in eigen kring een synodale consultatie te houden en de vruchten daarvan met elkaar uit te wisselen op een diocesane dag die werd gehouden op zaterdag 5 maart.

3 Verslagen

In totaal zijn er ruim vijftig verslagen van synodale bijeenkomsten aan het synodeteam verstrekt. Onderstaand een thematische weerslag van de uitwisselingen.

A. Gemeenschap (communio)

Communio

De plaatselijke gemeenschap wordt als zeer belangrijk ervaren. Daar komen de gelovigen samen, ontmoeten ze God in de viering, zetten ze zich in voor de gemeenschap en zien ze om naar elkaar. In die ervaring van gemeenschap geeft het geloof houvast en houdt het mensen overeind in het leven in goede en in slechte tijden. Naast de woorden inspiratie, saamhorigheid, verbondenheid, troost, verkondiging en zending wordt vrijwel overal gesproken over koffie drinken na de viering, het moment om elkaar te ontmoeten, te spreken en lief en leed te delen. Het bevestigt het gevoel van ergens bij horen, deel zijn van het lichaam van Christus. Waar dit ontbreekt wordt dat erg gemist.

Het elkaar fysiek ontmoeten en het persoonlijk contact zijn ook in het kerkelijk leven erg belangrijk. Men werd zich daarvan extra bewust toen het daaraan wegens de coronapandemie ontbrak.

Participatie

Er zijn grote verschillen tussen parochianen onderling in de manier waarop zij hun geloof beleven: de een beleeft die vooral in het onderling contact, terwijl het voor de ander vooral gaat om de viering van de sacramenten. Ook de beleving tussen Westerse en niet-Westerse parochianen loopt uiteen.

Men vindt het vooral prettig om samen te komen met gelijkgezinden, maar ook de diversiteit en de vele culturen in een aantal parochies geeft de kerkgangers juist vreugde. Daarbij spelen vriendschap en loyaliteit een belangrijke rol, maar ook openheid en gastvrijheid. Het gaat om het zoeken van de juiste balans. Enerzijds gaat er een grote kracht uit van vrijwilligers die een hechte band hebben en al jaren met elkaar samenwerken. Anderzijds is er de ervaring dat dit nieuwkomers en vernieuwingen juist uitsluit, terwijl de Geest vraagt om alle mensen die zich geroepen voelen toe te laten. Men is het erover eens dat de Kerk open moet zijn voor iedereen, dat we meer naar buiten moeten treden.

De ervaring dat de Kerk kleiner wordt en vergrijsd doet veel mensen pijn en geeft een gevoel van onmacht. Niet alleen het aantal kerkgangers loopt terug, maar ook het aantal vrijwilligers. Met vraagt zich af hoe het verder moet en wat er nodig is om weer jongeren in de Kerk te krijgen. Dat levert zeer uiteenlopende ideeën op, maar helaas waren er lang niet bij alle synodebijeenkomsten jongeren aanwezig aan wie het gevraagd kon worden.

Andere elementen die herhaaldelijk genoemd worden voor de toekomst van de Kerk zijn catechese en geloofsverdieping en de vorming van vrijwilligers.

Schaalvergroting

De meeste deelnemers aan de synode kennen de realiteit van parochiefusies en kerksluitingen en pastores die het zeer druk hebben. Het sluiten van een geliefde kerkplek wordt als zeer pijnlijk ervaren. Zowel in dorpen als in steden zijn de afstanden naar de nieuwe kerk vaak groot en krijgt men een flinke deel van de parochianen - vaak de ouderen - niet mee. Er klinkt een sterk pleidooi: hoe klein de gemeenschap ook wordt, haal haar niet weg.

Tegelijkertijd moeten gelovigen zelf ook letterlijk in beweging komen en open durven staan voor nieuwe wegen.

Van meerdere kerkplekken één parochie maken is moeilijk. Men voelt minder de onderlinge betrokkenheid. Samen eucharistie vieren zonder aan gemeenschapsopbouw te werken wordt als onvoldoende ervaren. Men mist de vertrouwdheid, de pastorale nabijheid. De feestdagen zijn anoniemer met pastores die de kerkgangers niet kennen. De organisatie van de voorbereiding van de Eerste Heilige Communie is (praktisch) niet passend voor alle kinderen en de samenwerking doet soms geen recht aan de kleur van de verschillende parochies.

Er is alom zorg over de pastores. Zij lijken klem te zitten. Voor parochianen staan ze enerzijds dichterbij dan vroeger, maar anderzijds zijn ze ook ver weg door het regionaal werken. Ze komen veelal weinig toe aan pastoraat en mensen in armoede en nood door de grote aandacht die de bestuurlijke zaken vragen. We zijn vaak te veel bezig met geld en gebouwen en 'overleven'. Parochianen zien priesters die heel druk zijn en durven hen niet nog meer te belasten, terwijl zij juist wel gevraagd willen worden. Ook in de priesterraad kwam het probleem naar voren van de priesters die er niet aan toekomen om herder te zijn, omdat ze te veel vergaderen. Dat geeft frustratie en overspanning, terwijl pastoraal werk zo vruchtbaar is. Het is belangrijk dat een priester zichtbaar aanwezig is in een gemeenschap: benaderbaar en onderdeel van de gemeenschap. Dan is de drempel niet te hoog.

Gemeenschap op diocesaan- en wereldniveau

Communio in de Kerk betreft niet alleen de parochiegemeenschappen, maar ook de onderlinge band op diocesaan en wereldniveau. Er zijn verdrietige en negatieve ervaringen met 'het bisdom'. Enerzijds betreft dit beslissingen en maatregelen waar vooral bestuursleden van parochies en parochiële caritasinstellingen mee te maken hebben. Wanneer er onvrede of onduidelijkheid is voelt men zich door het bisdom vaak niet gehoord. Het geeft een gevoel van afstand tussen leiding en het volk en mensen lopen hierom soms teleurgesteld weg van de Kerk.

Anderzijds speelt dit ook op het geloofsniveau. Een deel van de gelovigen vraagt zich af hoe de bisschoppen over de Kerk denken. De leiding van de Kerk lijkt zich vanuit hun perspectief vooral formeel op te stellen zonder naar de basis te luisteren, naar de ervaringen van mensen. Hierdoor voelen zij zich niet uitgenodigd om te participeren, om mee te doen en mee te spreken, maar buitengesloten. Men ervaart weinig beweging van de bisschoppen naar de gelovigen toe en vasthoudendheid aan voorschriften. 'Bisschoppen leggen hun wil op, zij gaan voorbij aan het eigen geweten van de gelovigen.'

Iemand merkt op: "Ik ervaar een armoede in het omgaan met mensen, een leegheid. Het zoeken naar de rijkdom van de kern van het menszijn. Er is een gemis aan besef van het mysterie van het menszijn en het belang van groeien naar zelfkennis. Dit hoort ook bij het priesterschap: belangrijk is om een leerling te willen zijn, niet de wijsheid in pacht denken te hebben. Belangrijk is dat de Kerk in de wereld staat, de leer vertaalt naar het gewone dagelijks leven. De roeping van het leven is saamhorigheid."

Er is ook veel kritiek op de Kerk als instituut: op de seksuele moraal en de vele regeltjes in het algemeen, op de ondergeschikte positie van de vrouw, op de, wat genoemd wordt, onbarmhartige houding van de Kerk t.a.v. wie gescheiden is en hertrouwd; op de uitsluiting van wie seksueel anders geaard is dan volgens de kerkelijke norm. Een deel van de gelovigen denkt dat de tegenstelling tussen deze houding en de huidige cultuur van de Westerse wereld een onoverbrugbare kloof veroorzaakt en de Kerk voor hen irrelevant maakt.

De rol van de bisschop in deze tijd is dichtbij de gelovigen te staan, maar hij heeft ook veel zakelijke dingen aan zijn hoofd, door de kleine organisatie. In het kapittel is het bewustzijn gegroeid dat de leden een bijdrage kunnen leveren door mee zorg te dragen voor de relatie tussen de bisschop en bisdom enerzijds en de parochies en gelovigen anderzijds.

Moeilijke onderwerpen

Het zich verwond voelen aan de regels en de leer concentreert zich rond een aantal thema's:

- de positie van de vrouw in de Kerk (o.a. diakenwijding)
- het verplichte celibaat.
- Kerkelijke problemen rondom het levenseinde (men noemt palliatieve sedatie, het stoppen van medische behandelingen, euthanasie) en het begin van het leven (abortus).
- Geen inzegening van het homohuwelijk, en de omgang met LHBTI in het algemeen (uitsluiting van deelname aan de communie)
- kwesties met betrekking tot het begin en het einde van het leven (abortus, euthanasie)
- starre houding tegenover gescheiden mensen

Bovendien is er de pijn van mensen die teleurgesteld zijn dat de verwachtingen, gewekt door het Tweede Vaticaans Concilie, niet uitgekomen zijn. "We missen hier ruimte. Op weg zijn is naar ons aanvoelen ook: willen veranderen, groeien, dialoog voeren."

Een Filipijnse groep die was opgericht om op te komen voor de rechten van LHBTI-migranten in de Nederlandse samenleving, heeft in coronatijd voor honderden ongedocumenteerden landgenoten in Amsterdam gezorgd voor voedsel en gezondheidszorg. Als 'popular movement' voelden ook zij zich door paus Franciscus uitgenodigd om deel te nemen aan de synode. De deelnemers gaven aan dat van jongs af aan in de Filippijnen hun katholieke geloof heel belangrijk voor hen geweest is. Zij voelden zich echter uitgesloten door preken en de mededeling dat LHBTI-ers niet geaccepteerd worden in de Kerk. Door dit standpunt van de Kerk hebben ook hun ouders veel moeite om hun eigen kinderen te accepteren. "Voor de Kerk is liefde dus voorwaardelijk. Dat gaat in tegen ons geloof en hoe we God hebben leren kennen." Zij zoeken naar manieren om hun geloof toch in verbinding met de Kerk te beleven.

De vrouw in de Kerk

In het bisdom zijn drie bijeenkomsten gehouden rondom het thema van de vrouw in de Kerk. Hieraan hebben zo'n honderd mensen deelgenomen, onder wie ongeveer 25% mannen. De deelnemers hebben de volgende

onderscheidingen gedaan: De gemeenschap van gelovigen wordt als wezenlijk vreugdevol beleefd. Men acht vrouwen en mannen gelijkwaardig en ziet de specifieke gaven van mannen en vrouwen als complementair. Daarom hecht men belang aan een evenwichtige aanwezigheid van beide in de Kerk. Men constateert echter dat specifiek vrouwelijke eigenschappen minder aanwezig zijn in de formele functies binnen de Kerk, omdat er voor de vrouw geen duidelijke rol is weggelegd die haar vrouwelijke eigenschappen stimuleert. Ook mist men de aanwezigheid van vrouwen op plekken waar beleid wordt vastgesteld.

De deelnemers vinden dat er actief moet worden opgetreden om de aanwezigheid van vrouwen in de bestuurlijke en pastorale functies binnen de Kerk te vergroten. Dat kan door formele aanstellingen van vrouwelijke lectoren en acolieten (wat al toegestaan is) en ook voor de verkondiging (formele aanstelling); door vrouwen actiever te betrekken in de catechese; door actief ruimte te geven aan diversiteit; door te werken aan liturgische vernieuwing en theologische doordenking vanuit het perspectief van de vrouw; door aandacht te geven aan de vrouwen die genoemd worden in de lezingen en door 'vrouw-gericht' taalgebruik (bijv. 'de Geest in haar onmetelijke wijsheid' en God niet eenzijdig als mannelijk aanduiden). Een deel van deze stappen kunnen al gezet worden en zijn niet afhankelijk van beslissingen in Rome.

Communio en de Synode-ervaring

De ervaring in één dekenaat beschrijft de algemene ervaring: "De commissie van voorbereiding is aangenaam verrast geweest door de energie die de bijeenkomsten hebben uitgestraald. Het samen inhoudelijk in gesprek gaan over een onderwerp dat velen van ons zo nauw aan het hart ligt – onze Kerk – was niet alleen buitengewoon zinnig, maar biedt ook perspectief waar het gaat om de Kerk van de toekomst. Het proces dat met deze presynodale consultatie in gang is gezet is wat ons betreft een belangrijk instrument voor verbinding en nieuwe kansen tot groei binnen onze geloofsgemeenschappen."

De synode stimuleert ook om onze relatie met God centraal te stellen in de ontmoetingen met elkaar (en niet de materiele zaken steeds onderwerp laten zijn). Priesters geven aan dat het ook voor hen een stimulans is om bereikbaar en benaderbaar te zijn. De heilige Geest zal helpen om de communio te laten groeien en het gevoel te geven 'wij zijn er voor jullie'.

B. Vieren

Liturgie en communio en participatie

Het 'Samen vieren van de Eucharistie', de ontmoeting tussen God en mensen in de liturgie beleven, komt als middelpunt van het kerkelijk leven sterk naar voren. Een citaat: "*mijn grootste vreugde is een eerbiedige Eucharistieviering, samen met aanbidding en gebed.*" En: "*Eucharistie, dat is het moment waarop de Heilige Geest ons verbindt.*" En: "*Ik voel mij een onderdeel van een wereldwijde Kerk*".

Er is grote behoefte aan goed verzorgde liturgie, dat wordt voorbereid in samenwerking tussen celebrant en liturgisten. Benadrukt wordt het belang van gevarieerde liturgie, goede liederen, mooie muziek, verzorgde en verstaanbare homilies, waar verkondiging en maatschappelijke context met elkaar in verbinding worden gebracht. Enerzijds dus het verlangen naar sacraliteit en anderzijds naar een verkondiging dat ondersteunt om de uitdagingen van het leven aan te gaan. De gelovigen willen geraakt en gevoed worden. Ze verlangen door de Eucharistieviering "dichterbij God te komen".

Gelovigen ervaren vaak 'eenrichtingsverkeer' in de liturgie. In dit verband zijn "dialogdiensten" genoemd waarin de mensen kunnen reageren op preken. Dat de gebeden regelmatig uitsluitend door de celebranten worden gebeden en niet door de lekgelovigen, wordt in dit verband als een gemis ervaren. Gelovigen die jong waren in de jaren 60-80 komen met een duidelijke ervaring van een Kerk waar veel mocht; er was veel creativiteit op het gebied van liturgie en gemeenschapsopbouw. Het feit dat de Kerk in Nederland nu een meer "behoudende" lijn volgt wordt ervaren als een gemis en de inperkingen van de creativiteit van de jaren 60-80 als pijnlijk. Hoewel men tegelijkertijd erkent dat er in het verleden wat de creativiteit betreft ook te ver is gegaan.

Met lekenvieringen kan een eigen bijdrage door leken aan geloofsopbouw van de plaatselijke kerkgemeenschap worden gegeven. Niet iedereen is tevreden over de rol van vrouwen in de vieringen. Naast de vaker genoemde wens dat vrouwen tot het ambt worden toegelaten, vinden sommigen dat er meer moet worden gekeken naar wat er wel kan in plaats van wat er niet mag. Dat de regels strak(ker) worden gehanteerd, wordt door sommige gelovigen als teleurstellend ervaren, zoals het verbod op een woord- en communieviering door leken. De Kerk lijkt stil te staan of soms zelfs terug te gaan in de tijd. Vernieuwing wordt gemist.

Modernere, meer participatieve vormen van liturgie, zoals Taizévieringen, themavieringen, vieringen rondom het Woord en charismatische vieringen, worden positief ervaren. Ook vespervieringen bieden de mogelijkheid van participatie door leken en gemeenschapsopbouw. Daar waar de Eucharistieviering soms als “teveel van bovenaf” wordt ervaren, zijn genoemde vieringen voorbeelden van liturgie die aan de basis aan gemeenschapsopbouw bijdragen en leken de kans geven deel te nemen en invulling te geven.

Veelvuldig noemen de gelovigen de behoefte aan rust en stilte en aan het ervaren van de H. Geest. In een wereld getekend door polarisatie en leugen geeft de waarheid van het geloof innerlijke rust. In de hectiek van de wereld in de grote steden biedt de stilte in de kerk de zo gevoelde behoefte aan verbinding met God. In bijzondere omstandigheden van het leven worden mensen naar de kerk getrokken om weer de innerlijke rust te vinden bij God, Hem te danken, moeilijkheden te bespreken, moeilijke keuzes te maken.

Het teruglopend aantal priesters, diakens en catechisten is een zorg die velen ervaren. Zowel voor de mogelijkheid om voldoende toegang tot de vieringen te hebben als voor wat betreft de pastorale nabijheid. Er is vraag naar doordeweekse “huismissen”. Zo wordt de Kerk als het huis, waar Jezus ons ontmoet, wij elkaar ontmoeten en waardoor onze dag goed is.

De caritas moet een volwaardige plaats in de liturgie krijgen en als één van de pijlers van ons kerkzijn meer aandacht krijgen.

Vieren en vorming

Er is besef dat voor een goed verzorgde liturgie vorming van liturgisten en participerende leken nodig is en dat dit ontbreekt. Evenzeer benadrukken de gelovigen het belang van de – voortdurende – vorming van de priesters, zowel waar het de inhoudelijke aspecten van de verkondiging betreft als voor wat betreft vorm, uitstraling en bevlogenheid. De gelovigen missen kwaliteit in de verkondiging en in de wijze van voorgaan in de liturgie door de priesters. Een citaat: “Een priester moet niet alleen roeping hebben, maar zijn priesterschap moet leiden tot inspiratie en moet kwaliteit hebben als voorganger.”

Goede muziek en zang zijn belangrijke aspecten voor de liturgische ervaring van de gemeenschap. Hiervoor moet er zorg zijn en is het belang van vorming groot. Priesters en leken dienen zich “de kunst van het vieren” eigen te maken. Door liturgie groepen en themagroepen inbreng te geven in de liturgie wordt de gelegenheid geboden om een leerproces door te maken.

Voor wat betreft de aanwezige buitenlandse priesters wordt het begrijpen van de cultuur van Nederland soms als onvoldoende ervaren. De preken geven onvoldoende voeding tot verdieping en de behoudende lijn wordt gezien als een barrière om de vroegere creativiteit en participatie terug te winnen.

De momenten van liturgie en samenkomsten kunnen benut worden voor de vorming en geloofsverdieping van de gelovigen, die zo nodig is. Zijn we ons nog bewust van de waarde van de communie, dat we door het ontvangen van de communie, het ontvangen van het lichaam van Christus, delen in Zijn wonden? Dit moet bijgebracht worden. Om elkaar te inspireren en te groeien in geloof kunnen kerkgangers en priesters na de viering persoonlijke ervaringen en getuigenissen delen; geloofsgesprekken voeren en voor elkaar bidden.

Verschillen in beleving en vieren tussen Nederlandse en bijvoorbeeld Caribische kerkgangers, maar ook andere migranten gemeenschappen, geven kansen om veel van elkaar te leren.

Vieren en zending

Nauw verbonden met de wens naar meer kwaliteit, is het aspect van de relevantie van de vieringen in de maatschappelijke context. Dit gaat twee richtingen op. Aan de ene kant de behoefte aan liturgie die de huidige gesecculariseerde mens tegemoet komt, liturgie dus die relevant en aantrekkelijk is voor mensen die aan de rand of zelfs over de rand van de Kerk staan. Anderzijds liturgie die aansluit op de actuele beleving van de praktiserende gelovigen en zo een brug slaat tussen geloofsinhoud - de interpretatie van de Schrift - en het dagelijks leven, de uitdagingen van de maatschappij, waarheen men vanuit de eucharistieviering gezonden wordt. Er wordt een te grote afstand in de liturgie ervaren tussen de priesters die voorgaan en de maatschappelijke context, waarin de gelovigen staan. De gelovigen hebben er behoefte aan dat de preken aansluiten bij de actuele beleving en verdieping geven.

Te weinig aandacht en te weinig beleving, openheid en nabijheid wordt ervaren bij speciale vieringen zoals oecumenische-, huwelijks-, vormsel- en gezinsvieringen, enz. De gelegenheid die deze vieringen bieden om anderen dan de eigen gelovigen aan te spreken kan sterker worden benut, daar er geloof is dat kan worden aangesproken.

Internationalisering verdient bijzondere aandacht. We zien vooral in de grote steden steeds meer buitenlanders in de kerken. Engelstalige vieringen zijn talrijk en worden goed bezocht.

De Geest spoort ons aan om de vreemdeling een veel grotere plaats te geven in ons kerkelijke leven. Het livestreamen dat door de pandemie courant is geworden heeft een grotere betrokkenheid bij de Kerk teweeggebracht.

C. Medeverantwoordelijkheid in de zending

Missie in een seculiere samenleving

De woorden zending en vooral 'missie' roepen veel op bij de gelovigen. Enerzijds is er de associatie van de oudere generatie. Nederland heeft een rijke traditie van missionarissen die, in de beleving van de thuisblijvers op een paternalistische wijze 'het geloof' gingen verkondigen. Destijds was men trots, tegenwoordig voelt men vooral schaamte. Anderzijds is Nederland met een krimpende Kerk in een seculiere context nu zelf eerder missieland geworden, met een groot aandeel aan priesters uit het buitenland, en met jongeren, migranten en Kerkelijke Bewegingen en Nieuwe Gemeenschappen die graag over hun geloof spreken.

Missie staat vandaag in een ander licht. Wat is missie, geloof en godsdienst in een seculiere samenleving? We komen uit een Kerk waar alles werd georganiseerd, en gelovigen vooral geleerd werd om volgzaam te zijn. De huidige werkelijkheid zit anders in elkaar: een seculiere samenleving met veel individualiteit. In de synodegesprekken werd duidelijk dat we niet kunnen spreken over missie naar buiten zonder het ook te hebben over missie naar binnen.

Wat is missie?

Missie wordt omschreven als: treden in het voetspoor van Jezus, omzien naar elkaar, niemand buitensluiten, geloven vanuit het hart en klaar staan voor de medemens. 'Mensen hebben mensen nodig, geïnspireerd door het leven van Jezus.' 'Als we zelf groeien in het geloof is het voor de buitenwereld ook veel duidelijker waar we voor staan.' Door terug te gaan naar de kern van het geloof, kunnen we iets voor de maatschappij betekenen. Vanuit het pastoraat komt de vraag op of het niet beter is om een stap terug te doen: Niet zoveel mogelijk doen, maar terug naar godsdienst en het voor anderen weer aantrekkelijker maken: daar wil ik bij horen. Laten we mee optrekken met anderen. De eerste stap in de missie van de Kerk en de gelovigen is de vriendelijkheid. "Uw vriendelijkheid moet bij alle mensen bekend zijn, de Heer is nabij."

Sprekend over dit onderwerp klinkt er naast zorgen ook optimisme, omdat wij als Kerk een uitstekend verhaal hebben dat altijd zal blijven. 'Er mankeert niets aan het sacramentele.' De vraag is alleen hoe we dat vertellen; hoe brengen we het naar buiten?

Waar veel overeenstemming over is, is dat de Kerk open moet staan voor mensen die zoekend zijn, naast openheid voor de vele katholieke nieuwkomers uit praktisch alle landen van de wereld. Over de wijze waarop dat moet, zijn er nog veel vragen. Kleine dingen kunnen al heel veel helpen, zoals het hebben van een uitnodigend parochieblad. Veel deelnemers noemden het belang van het leven van het geloof buiten de Kerk. Op die manier kun je missionair én uitnodigend zijn op een authentieke wijze. Andere manieren zijn het beter en gericht gebruik van sociale media. Op dit moment zijn er weinig RK podcasts in tegenstelling tot protestantse. Via deze media zijn jongeren beter te bereiken. Mensen vragen ook om het taalgebruik aan te passen, zodat het niet te hoogdravend is.

Medeverantwoordelijkheid van gedoopten

Gelovigen vragen expliciet om medeverantwoordelijk gemaakt te worden bij het uitdragen van het geloof, missionair en in dialoog met anderen. Tegelijkertijd is het is niet makkelijk om je geloof in deze tijd uit te dragen. Er wordt belang gehecht aan bewust maken van de gedoopten en van iedereen, de relatie met God en versteviging van de kennis en verbinding met de geloofsgemeenschap.

Voor het herkennen van de eigen roeping en het uitvoeren van de zending is gesprek en samen bidden belangrijk: de geloofswaarden die je raken uiten zich in de manier waarop je leeft en werkt. De Kerk geeft de mogelijkheid om vanuit de gemeenschap met naastenliefde werkzaam te zijn voor iedereen, voor mensen die het nodig hebben.

Geloofsvorming

Geloofsvorming is belangrijk. Dit geldt op alle niveaus: ouders hebben hulp nodig bij de geloofsopvoeding van hun kinderen; kinderen en jongeren hebben catechese en pastorale vorming nodig; leerkrachten op scholen

hebben materiaal en ondersteuning nodig. Mensen suggereren dat oudere gelovigen kunnen getuigen van hun geloof, maar velen van hen hebben niet geleerd om hun geloof onder woorden te brengen en hele generaties ontbreekt het eenvoudig aan geloofskennis. Thema-avonden, bijbelleesavonden, gespreksgroepen, jongerenbijeenkomsten en het leren van het persoonlijk gebed zijn mogelijkheden om hieraan te werken.

Jongeren zijn vaak op zoek naar 'zin', maar vinden dit soms of vaak niet. Wij zouden meer en beter dienen te luisteren naar hen; niet alleen uitgaan van de normen, maar ook afstemmen op de individualiteit, op de eigen vragen en omstandigheden. Een uitdaging is en blijft hoe de verschillende generaties met elkaar te verbinden.

Naar buiten

Gelovigen zouden kunnen worden aangemoedigd om over het geloof in gesprek te gaan in de supermarkt of het buurtcentrum. Ook zouden parochies activiteiten kunnen organiseren voor een bredere groep dan alleen de parochianen bijvoorbeeld voor de buurt. Een dienst in de buitenlucht maakt het makkelijker voor mensen om een keer een viering mee te maken.

Het mooiste is het als je dezelfde persoon kunt zijn binnen en buiten de Kerk. Maar in de praktijk vinden veel mensen dat moeilijk.

Meer aandacht voor diaconie en dat naar buiten brengen is ook een manier om het geloof uit te dragen: wáarmaken wat we geloven. Houd verbinding met de maatschappij en onderken de noden van de wereld. Nodig asielzoekers/vluchtelingen uit in je Kerk en ontvang hen gastvrij met steun om hen wegwijs te maken binnen de lokale gemeenschap. Meer samenwerking met maatschappelijke diaconale organisaties. Een ander zou graag meer verbondenheid beleven met andere kerkgemeenschappen. Samenwerking in de oecumene is ook waardevol.

Zending en het imago van de Kerk

Er zijn gelovigen die zich afvragen hoe de Kerk om kan gaan met de door haar gebezigde moraal in een maatschappij waarin gelovigen en anders denkenden vaak inmiddels een andere visie hebben? Zij ervaren een discrepantie tussen de Kerk, als behoeder van de Schrift en de Liefde van Christus voor de mens en de Westerse maatschappij. Het leiderschap dat door de Kerk in eeuwen is opgebouwd vergeet nu de mensen aan de basis.

De oproep klinkt ook om veel meer onze geest te richten op de Heilige Geest. Wij moeten de goede Geest vinden om samen verder te gaan. "De Heilige Geest is niet te rationaliseren. Hij is er, je moet in gebed gaan, in stilte leren luisteren naar de Heilige. Daarbij moet men zich geen overdreven zorgen maken over de terugloop in aantal katholieken, maar vertrouwen hebben."

Jongeren

Er zijn jongeren die als lid van een missiegezin naar Nederland gekomen zijn en veel vruchten zien. Jongeren trekken logischerwijs meer jongeren aan. Zij doen veel evangelisatie op straat, zingen liedjes en delen ervaringen. Daarnaast geven jongeren het geloof door bij de eerste Heilige Communie voorbereiding en de kindernevendienst. Voor hen maakt de manier van getuigen veel uit en is het belang van gemeenschap groot. Zij vinden het moeilijk als er weinig mensen zijn waar je samen mee Kerk kunt zijn.

Gremia

Uit de veelheid van perspectieven en initiatieven die langs kwamen komt de rijkdom van de Kerk naar voren. Er zijn vele initiatieven en vele visies hoe de Kerk te beleven. Ze zijn niet elkaars concurrent. Die mogen allemaal de ruimte krijgen. Geen rem zetten op dingen die anders zijn. Laten we de processen niet bij voorbaat sturen, maar zich laten voltrekken en in verloop van tijd evalueren op basis van criteria als:

- draagt het bij aan het geloof?
- Is het van de Heilige Geest?
- Brengt het mensen dichterbij Christus?

Goede voorbeelden die priesters geven, maar ook van anderen, zoals katholieke echt)paren en ouders zijn tekens van de Geest.

Er is een meervoudige beweging gaande: enerzijds weten heel veel volwassenen bijna niets van het geloof en de Kerk. Er is verdieping van het geloof nodig. Dat moeten we aanbieden en erin investeren. Anderzijds is er ook vraag, en dan niet alleen van jongeren, of volwassenen die gedoopt willen worden. Er zijn ook meer volwassenen die om het vormsel vragen. Dat is een verrassing van de Heilige Geest.

Als priesters zouden we de positieve kant van ons geloof meer moeten belichten, erover vertellen, delen. Onze missie is te pas en te onpas verkondigen. Het begint bij mij. Ik moet zelf authentiek zijn anders verkondig ik wat ik niet leef.

D. Dialoog in kerk en samenleving

Dialoog in de Kerk

Mensen missen het contact na de vieringen. De kerk als gebouw wordt minder belangrijk, terwijl dit toch de plek is om elkaar te ontmoeten en met elkaar in gesprek te gaan. De ervaring om met verschillende parochies samen de synodevragen te bespreken is op veel plekken een bijzondere ontdekking om vast te houden. Men neemt zich voor om de krachten te bundelen om verandering, verbetering te bewerkstelligen en met elkaar en met diverse groepen in dialoog te blijven.

Jongeren spraken uitgebreid over de omgang met visie- en meningsverschillen. Als Kerk hebben we hier een flinke weg te gaan. Vooral in Nederland, met zoveel verschillen en een geschiedenis van polarisatie. Er zou een cultuur moeten ontstaan waarin we dit op een gezonde manier kunnen oplossen.' Jongeren verlangen er ook naar om van de ouderen over het geloof te horen. Die spreken er vrijwel niet over. Er is wederzijds respect nodig.

We kunnen religieuzen en lekenbewegingen positief vragen om hun specifieke charisma en vitaliteit in te brengen ten behoeve van de Kerk, verschillende spiritualiteit hoeven hierin geen belemmering te zijn.

In de dialoog in het bisdom is er behoefte aan meer actieve communicatie van bisschoppen en pastores: vooral luisteren en verbinding maken tussen het beleid en de basis, in een hartelijke dialoog met meer warmte, en niet van bovenaf met strak gehanteerde regels. Als bisdom naar plekken gaan en meer zichtbaar zijn voor de besturen, dat helpt zeker voor de dialoog.

Als het om dialoog binnen de Kerk gaat, komen de moeilijke kwesties opnieuw aan de orde. Er zijn mensen die bij gebrek aan gesprek op deze onderwerpen een pleidooi houden om te beginnen met veranderingen vanaf de basis, zonder te wachten op toestemming van bovenaf.

Rondom euthanasie klinkt een roep om aandacht en pastorale zorg: "Men besluit niet lichtvaardig tot euthanasie en dan zou het pastoraat nabij moeten zijn. Het is belangrijk dat parochianen weten dat ze ook dan een beroep kunnen doen op pastores."

Dan is er het pijnlijke onderwerp van misbruik in de Kerk. Dit thema komt op veel plaatsen aan de orde in de synodegesprekken. Dat deze pijn en kwetsbaarheid met elkaar gedeeld kan worden is troostend. Wonden genezen door erover te praten. 'De Kerk is daar waar wij elkaars wonden zien en verbinden.' Om de vreugde terug te krijgen, is verzoening nodig. Wees barmhartig voor de slachtoffers van misbruik.

Dialoog met mensen buiten de kerk

Veel parochianen vinden het goed om samen te werken met andere kerken en in oecumenisch verband van elkaar te leren. In een aantal parochies wordt dat gemist, in anderen is het heel vanzelfsprekend. In het werk van de jezuïeten in Amsterdam (persoonlijke begeleiding, internet, Krijtbergkerk) betekenen kerkgrenzen steeds minder. Gelovigen ontmoeten elkaar als mensen die door Christus geïnspireerd of minstens gefascineerd zijn. De heilige Geest vraagt ons om als kerk ons superioriteitsgevoel, ons defensieve beleid en onze exclusiviteit achter ons te laten.

Als we een open Kerk zijn, ook voor mensen die niet tot de gemeenschap behoren en uitwisselen hoe 'wij' en hoe 'zij' in het leven staan, ontstaat wisselwerking. We moeten erover nadenken hoe we die andere mensen bereiken. Mensen komen niet vanzelf. We moeten ze vragen, uitnodigen, laten merken dat we als Kerk weten wat er 'buiten' speelt en er ook in geïnteresseerd zijn. Ook de verbinding tussen gelovigen en ongelovigen is heel belangrijk. Digitalisering kan hierin een rol spelen. Het was snel georganiseerd toen het nodig was in coronatijd. We kunnen veel, maar het blijft moeilijk om goede inhoud bij de juiste mensen te brengen.

Als kerk moeten we een plek bieden voor bezinning. Zeker jongeren zijn op zoek naar 'zin', maar vinden dit vaak niet. Wij zouden meer en beter dienen te luisteren naar hen, ook naar hun persoonlijke verhaal en met hen optrekken.

Dialoog met de samenleving

De eerste stap in de missie van de Kerk en de gelovige is de vriendelijkheid. "Uw vriendelijkheid moet bij alle mensen bekend zijn, de Heer is nabij." Hulpvaardig zijn waar nood is. Jezelf overwinnen is een plicht. Wij hebben ontdekt hoe nodig het is te blijven werken aan *communio*, open Kerk, naar mensen toe. In allerlei facetten, met allerlei middelen, in velerlei houdingen. Ook kerk-zijn door de week, door ontmoetingen te organiseren, samen te komen rond de Schrift, muziek, literatuur en beeldende kunst. Pastores ervaren dat naar

buiten treden vaak moeilijk is door de interne beslommeringen. Exposities in kerken geven kansen. Uiterlijke herkenbaarheid als priester helpt daarbij om contact te leggen.

De dialoog met andere sectoren van de samenleving wordt als zeer belangrijk ervaren, bijvoorbeeld n.a.v. de huidige vluchtelingenproblematiek. Binnen parochies zijn sociale groepen actief die niet behoren tot de parochie, maar waar wel een deel van de parochianen naar toe gaan zoals de KBO, meer Bewegen voor Ouderen, Zonnebloem, etc. Er zijn op diverse plaatsen goede contacten met de burgemeester. Ook wordt geprobeerd om de wereldvraagstukken de Kerk binnen te halen met medewerking van maatschappelijke organisaties.

Caritas

Wat het gezicht van de caritas en van de Kerk naar buiten betreft zijn er hindernissen, maar ook kansen. Er zijn heel wat mensen anti-Kerk en zij worden versterkt in hun mening door berichten over seksueel misbruik en andere misstanden. Daar zien we weinig kansen om het andere gezicht van de Kerk te laten zien, maar als we mensen spreken en vertellen wat we doen voor mensen in nood, dan zijn ze vaak blij verrast.

Er is veel enthousiasme voor het werk dat de caritas doet. Het gaat er om dat we persoonlijk contact hebben met onze naasten: barmhartigheid doen en luisteren, dat is onze taak. Er moet meer bekendheid komen van ons werk. We doen ons werk in stilte, maar we moeten wel succesverhalen publiceren. Zo kunnen we ook leren van elkaar zodat meer mensen geholpen kunnen worden. We willen meer samenwerken buiten de parochie. Het zou fijn zijn als daarvoor handvatten komen vanuit het bisdom. We moeten durven interen op het eigen vermogen. Voorlichting geven aan de jongeren. Veel mensen willen niet naar de kerk, maar willen wel praktisch helpen: dit verbreedt de Kerk.

E. Jongeren en gezinnen

In het ‘samen onderweg zijn’ geven de jongeren aan dat zij vreugde beleven in het samen optrekken met gelijkgestemden resp. leeftijdsgenoten. Zij doen daarin waardevolle inspiratie op.

In de Neocatechumenale Weg doen zij veel vriendschappen op door gezamenlijke deelname aan de viering. In deze vieringen, twee keer per week horen zij het Woord van Jezus en delen zij hun ervaringen. Door de catecheses ervaren ze grote steun om zichzelf te zijn en te groeien in het geloof. “We luisteren, steunen, helpen en bidden voor elkaar. Je leert elkaar en jezelf dieper kennen. Je hoort ervaring van anderen en hun moeilijkheden. Het heeft mij onderscheidingsvermogen gegeven”. Ook deelname aan de WJD wordt gezien als een kostbare periode om ‘samen als jonge gelovige’ met elkaar onderweg te zijn.

Ook het studentenpastoraat is een belangrijke plek voor bekering, het geloof delen, het onderkennen van verschillen in doen en inzicht. Deze vorm van samen onderweg zijn helpt zowel de studenten als de gemeenschap om zich te ontwikkelen. “Zo kerkzijn doet je groeien in je relatie met God en geeft zelfkennis”. De weg van de Katholieke Charismatische Vernieuwing (KCV) wordt meer ervaren als een individuele benadering. Er is veel ruimte voor de persoonlijke ontmoeting met God en de H. Geest, “veel wonden werden daar door Gods genade genezen”.

De jongeren erkennen dat deze vormen van ‘samen onderweg zijn’ voor het merendeel buiten het kader van de parochie vallen. Ze ervaren dat aansluiting in de eigen parochie lastig is. Dit zien zij als niet ideaal; immers de ouder wordende jongere wil uiteindelijk op termijn zijn weg vervolgen in de grotere gemeenschap, de plaatselijke Kerk waar hij/zij zich vestigt en een gezin wil opbouwen. De jongeren vinden het dan ook van groot belang dat de samenkomst in de vieringen met alle leeftijden is.

Dat laatste geeft ook de mogelijkheid van een natuurlijke wisselwerking tussen de jongeren en de ouderen; een wisselwerking, mits goed begeleid, heeft een versterkend karakter voor geloofsopbouw en gemeenschapsvorming. Een parochie gaf aan dat men graag jongeren meer zouden willen betrekken bij de uiteenlopende taken in de Kerk en gemeenschap. Want zo stelt men: “de jongeren zijn de toekomst van onze Kerk”. In die zin pleit men er ook voor om de liturgie begrijpelijker te maken. Nader aangegeven met: “Jongeren geven in genoemde parochie aan veel plezier te hebben gehad tijdens de kindernevendienst, de Kerst en Pasen, het lezen van gebed voor de gemeenschap, het vieren van de Eucharistie, het misdienaar zijn, en de multiculturele gemeenschap”.

Anderzijds wordt aangegeven dat nieuwe manieren gevonden moeten worden om jongeren te bereiken en vast te houden. Zo wordt het belang genoemd om de dialoog met de scholen aan te gaan en de catechese te richten op de lange termijn. Ook zijn er veel ouders die om ondersteuning vragen in het spreken over geloof met hun kinderen.

De synodale bijeenkomsten in diverse parochies melden dat de jongeren de eucharistie zien als een belangrijk moment van het versterken van de band met God, “de ontmoeting met Jezus met Zijn kracht en Zijn levensoffer voor ons. De Communie geeft kracht en vergeving van zonden. Hij leert mij mijzelf weg te schenken”. Het ontvangen van de sacramenten neemt een belangrijke plaats voor hen in. Voor wat de jonge kinderen betreft wordt benadrukt dat er voldoende gelegenheid moet worden geboden voor de gezinsmissen met “geloofsvorming en dialoog op ooghoogte”.

Jongeren zien het geloof als werk van de H. Geest die in hen actief is. Daarbij is het uitgangspunt dat het gelovig zijn in het dagelijks leven begint in de Kerk “waar je rust, zelfreflectie en verbondenheid met de normen en waarden vindt”. Het geloof wordt gezien als wezenlijk voor het maken van ieders keuzes in het leven.

Samenvattend geven de jongeren aan dat zij belang hechten aan het elkaar en zichzelf leren kennen, durven delen en tijd nemen voor elkaar. Dit alles op regelmatige, duurzame wijze zodat “je elkaar echt leert kennen”. De rol van de gemeenschap is daarbij van groot belang. Gemeenschapsleven verrijkt en is de school van de zelfkennis. *De gemeenschap wordt tot getuigenis. God vraagt ons immers aanwezig te zijn op de frontlinie en niet in de beslotenheid van de eigen omgeving. Getuigen en gemeenschap is belangrijk en dat heeft de H. Geest ons kenbaar gemaakt.*

F. Religieuze instituten, Nieuwe Bewegingen en Kerkelijke Gemeenschappen

Door de instituten en gemeenschappen wordt benadrukt hoe zij op verschillende manieren en vanuit verschillende gemeenschapsvormen en spiritualiteiten – buiten de traditionele parochieverbanden om – zich inzetten voor het Evangelie en de verkondiging.

Gemeenschapsleven

Gemeenschapsleven is een familie vormen die samen bidt, Gods Woord deelt, werkt en leeft. Zo wordt het geloof zichtbaar gemaakt als Licht van de Wereld. Gemeenschapsvorming ontstaat waar men zich persoonlijk verdiept, geestelijk leeft, gevoed door de Eucharistie en de aanbidding. Gemeenschap bestaat door de inbreng met verantwoordelijkheid en de uniciteit van ieder en waar voor persoonlijke ontplooiing en roeping ruimte is. Als de persoonlijke verschillen ruimte krijgen en er niet direct naar consensus wordt gestreefd, ontstaat een “nieuw samen” die plaats biedt aan diversiteit.

Wanneer er *communio* is van alle levensstaten, priesters, godgewijden, leken, is het teken nog krachtiger. Er is wel een zekere worsteling met clericalisme maar dit hoeft niet tot conflict te leiden, maar is juist een uitnodiging dat de profetische en priesterlijke dimensie in gezamenlijkheid moeten optrekken.

Communio en zending

Communio en zending Als wij leren delen over ons geloof en de onderlinge verzoening te leven, als gemeenschap en als Kerk, kunnen we mensen hierin meenemen, want er is behoefte aan. We moeten niet bang zijn om de wereld in te gaan en mensen te ontmoeten. Het religieuze leven kan een voorbeeld zijn dat de Kerk helpt om dienend te zijn in een machtsvrije situatie. Het besef van armoede en kwetsbaarheid als Kerk maakt je mild en nederig en dat laat ruimte voor iedereen. Het religieuze en godgewijde leven getuigt bovendien dat zelfgave vruchtbaarheid in de zending voortbrengt.

Een gemeenschap die bidt is missionair en dat gebed is het oeroude eeuwige gebed van de biddende kerk: Eucharistie, Woord van God, de overweging van heiligenlevens. Gebed of missionaire actie zijn niet twee verschillende polen, maar lopen in elkaar over. Nieuwe gemeenschappen laten zien dat er behoefte is aan identiteit waarin iets erkend wordt van het delen van een zelfde spiritualiteit en specifiek charisma. We hebben ook behoefte aan identiteit al maken we deel uit van de grote universele Kerk.

Ondanks alle verschillende spiritualiteiten en charisma's zijn we die eenheid in de kerk, die een weerspiegeling is van de heilige Drieëenheid. Maar *communio* is tegelijkertijd zending. Schatten van oud en nieuw hebben we beide nodig. De aloude tradities van onze universele kerk zijn de schouders waar we op staan. Maar ook het nieuwe wat de Geest geeft in bijvoorbeeld de Nieuwe Gemeenschappen. Die twee hebben elkaar nodig, zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden en samen brengen ze zending voort en wekken ze missionair elan op. Zo vraagt ons de heilige Geest in de verscheidenheid in charisma's zoals bijvoorbeeld in Amsterdam, om elkaar beter te leren kennen, te waarderen en ons veelkleurig gezicht aan de buitenwereld met vreugde te tonen.

Met betrekking tot de zending en het centraal stellen van de leiding door de heilige Geest om nieuwe wegen van nabijheid te ontdekken, wordt er gevraagd om bijzondere aandacht voor het gezin en voor het voorbeeld van Maria; om in haar voetspoor te luisteren naar het Woord van God, de heilige Geest en de Paus.

G. Synode in de oecumene

In oecumenisch verband heeft mgr. Henriks een synodale ontmoeting gehad met plaatselijke vertegenwoordigers van de Oud-Katholieke Kerk, de Protestantse Kerk van Amsterdam, de Lutherse Kerk van Amsterdam, de Syrisch-Orthodoxe Kerk, de Armeens-Apostolische Kerk en de Koptisch-Orthodoxe Kerk. De aanwezigen deelden hun ervaringen met synodaliteit: de manier waarop geluisterd wordt naar de stem van de gelovigen en hoe de Kerk zich laat leiden door de heilige Geest. Dit leverde interessante inzichten op.

Synodaliteit van een Kerk wordt niet bepaald door de vraag of er een Synode is, maar of er een synodale geest is. Alle gelovigen hebben de heilige Geest ontvangen. Het is van belang dat de kerkleiders deze charismata niet willen buitensluiten.

In een presbyteraal-synodaal bestel, zoals in de PKN, is de plaatselijke gemeenschap de belangrijkste vorm van kerk-zijn. In de overlegstructuren zitten professionele- en leken-ambtsdragers. Het is altijd het doel om eenstemmig te besluiten en niet bij meerderheid. De uitdaging daar is dat er steeds minder leken-ambtsdragers te vinden zijn, waardoor de betaalde professionals steeds belangrijker worden. Het idee van de kerkorde is juist dat de gemeenschap de drager moet zijn. Bij de representatie in de overlegorganen is het bovendien de vraag of werkelijk ieders stem gehoord wordt. Dat geldt des te meer voor de landelijke synode: Er is een afvaardiging naar de classis, daarvandaan is er een afvaardiging naar de particuliere synode en weer door naar de algemene synode, die eens per 4/5 jaar vier weken fulltime bij elkaar komt, waardoor het slechts voor een selecte groep, meest oudere kerkleden mogelijk is om daaraan mee te doen.

De oosterse Kerken zijn klein in Nederland, waardoor het als gelovige niet zo moeilijk is om je stem te laten horen. De kerken houden zich daarom minder bezig met de vraag van synodaliteit, maar richten zich vooral op de kinderen en families om elkaar als Kerk vast te houden en te groeien. In alle overlegstructuren hebben naast geestelijken ook altijd leken-gelovigen een stem, tot op het hoogste niveau. Het is soms moeilijk om elkaar goed te verstaan, omdat de leden uit veel verschillende landen komen, met verschillende, soms ook botsende ervaringen.

De bisschop was dankbaar voor de ervaring om als broeders en zusters samen te zijn en na te denken over belangrijke en herkenbare thema's. We hebben allemaal dezelfde opgaven.

De elementen die de bisschop meeneemt om verder te overwegen zijn het belang van vorming, gemeenschap en verbondenheid en het vieren van de grote geheimen van ons geloof met mensen die gevormd zijn.

Mgr. Hendriks: "Kardinaal Daneels zei: "Een christen alleen is in gevaar." We hebben gemeenschap nodig. Het is belangrijk voor een priester om dicht bij de mensen te zijn. We moeten ons afvragen hoe mensen geraakt worden. Voor rijken is het moeilijker om geraakt te worden dan voor armen, dat is de realiteit van ons bestaan."

4 Ter afsluiting

Van de synodecommissie

De synode commissie kijkt met tevredenheid terug op deze eerste fase van het synodaal proces in het Bisdom Haarlem-Amsterdam. In totaal hebben meer dan duizend mensen deelgenomen, de een aarzelend of sceptisch, de ander met enthousiasme en grote hoop. Het doel om ook mensen te betrekken die niet zo makkelijk gehoord worden, is slechts marginaal behaald. Met name de stem van de randkerkelijke jongeren en die van de migrantengemeenschappen is nauwelijks gehoord. De commissie is achteraf niet tevreden over de eigen strategie om de migrantengemeenschappen te betrekken. De verslagen van de synodebijeenkomsten laten zien dat het eigenlijk overal gelukt is om een sfeer te creëren waarin de deelnemers zeer oprecht geweest zijn en er echt naar elkaar is geluisterd, ondanks tegenstellingen en verschillen in geloofsbeleving. Deelnemers vonden dit weldadig en inspirerend. Daar waar mensen gehoord werden in hun ervaringen van pijn, werd dit als zeer troostend ervaren. Ondanks de verlenging van de diocesane fase was de beschikbare tijd beperkt. Deelnemers hadden graag meer tijd gehad om de aangedragen onderwerpen - vieren, deelname aan de zending en dialoog in Kerk en samenleving te bespreken. De uitnodiging om na het luisteren naar elkaar, in een houding van bezinning en gebed, te luisteren naar wat de heilige Geest ons in deze gedeelde ervaringen wil zeggen, is nieuw en iets wat we niet zomaar onder de knie hebben. Voor zover dit al lukte in de bijeenkomsten zelf, gaf dit een verdieping aan de inhoud én aan de ontmoetingen zelf. Alles bij elkaar is de overheersende reactie: we moeten hiermee doorgaan, dit is een manier van gemeenschap zijn en samen op weg gaan die ook voor andere belangrijke onderwerpen geschikt is.

Hoofdstuk 3 beschrijft uitgebreid welke inhoudelijke zaken door de deelnemers naar voren gebracht zijn. Enkele zaken willen we op deze plaats nog uitlichten.

Bij de bespreking van de ‘moeilijke onderwerpen’ valt op dat mensen niet in eerste instantie verwachten dat de Kerk haar theologie verandert, maar vooral dat er op lokaal niveau een pastorale nabijheid wordt ervaren, waarin op geloofsniveau de persoonlijke zoektocht met deze vragen besproken kan worden; een nabijheid die zorgt dat iedereen als een volwaardig lid van de Kerk wordt beschouwd en kan participeren.

Verder klinkt door het synodale proces een generatiekloof, die overigens niet strikt leeftijdsgebonden is. De ‘jongeren’ die hebben deelgenomen aan de synode zijn vooral diegenen die geïnspireerd zijn door de Nieuwe Gemeenschappen of Kerkelijke Bewegingen en een thuis zoeken in de parochies, maar niet begrijpen waarom de oudere parochianen hen niet helpen in hun zoektocht naar hun geloof. En er is de meerderheid van parochianen, veelal in de leeftijd van 60 tot 80 jaar, die blij zijn met de jongeren in de kerk, maar niet begrijpen waarom velen van hen zo ‘conservatief’ zijn. Tegelijkertijd was de synode voor de oudere generatie een (her)ontdekking van het geloofsgesprek en klinkt de roep om geloofsonderricht. De vraag dringt zich op of zich hier een weg opent naar de toekomst.

Tijdens de diocesane viering ter afsluiting van de eerste fase van de synode schreven de aanwezigen hun hartekreten op voor de Kerk. Enkele hiervan geven wij hier tenslotte weer als terugblik op het synodale proces in ons bisdom.

“De synode is een proces om alle parochianen wereldwijd tot levende stenen van zijn kerk te maken.”

“Het is een kans om elkaars pastorale en liturgische noden te leren kennen en respecteren.”

“Laten we negatieve kritiek niet wegvegen.”

“Wees geen oordelende Kerk.”

“Laten we actief blijven luisteren, ook als we daardoor in verwarring worden gebracht.”

“De synode helpt ons ook om trouw te blijven aan ons geloof.”

Persoonlijke reflectie van de bisschop

In deze gesprekken zijn veel mooie en waardevolle zaken en suggesties naar voren gekomen en een groot verlangen naar communio, naar gemeenschap met elkaar en met de Heer. Ik vond het mooi om dit in de verslagen te kunnen lezen. Er kwam natuurlijk ook kritiek naar voren; daar zitten aandachtspunten bij voor de parochies, voor bisschop en bisdom. Zo is er verlangen naar meer contact en uitwisseling. Daarin stuiten we helaas op grenzen: medewerkers zijn klein in aantal en hebben moeite om de kerntaken van het bisdom te vervullen, dat zijn onder meer taken van beheer en toezicht. Op de pastorale taken die vroeger vanuit het bisdom werden vervuld, is bezuinigd; door de afgenomen inkomsten van de parochies, zijn ook de parochiële afdrachten afgenomen die deze taken mogelijk maakten. Dankzij hulp van fondsen slagen we erin de zorg voor jongeren, gezinnen en caritas overeind te houden.

Ik bezoek zelf zo veel mogelijk de parochies. Het zou goed zijn hier meer systematiek in te brengen en de parochiebezoeken meer inhoud te geven in de zin waarin dat is gevraagd in dit synodaal proces. Ik neem mij voor dat met de priesterraad en de dekens te bespreken. De afgelopen tijd hebben we bovendien door de Corona-periode veel vormen van onderling contact en menselijke nabijheid gemist.

Er is op gewezen dat communio ook een dialoog vraagt. Het lijkt me dat dit inderdaad van groot belang is, omdat de dialoog het gemeenschap zijn tot uiting brengt en kan bevorderen. Hoe we die dialoog structureel meer gestalte kunnen geven, is een vraag waar we nog meer bij stil moeten staan. Het is in ieder geval belangrijk voor de wijze waarop we diocesane of parochiële bijeenkomsten organiseren, die nu – sinds Corona niet meer op de voorgrond staat - weer meer mogelijk worden. Dit lijkt me een goed aandachtspunt. Er was ook een duidelijk verschil tussen de generaties. Wat ik persoonlijk terug hoorde vanuit de dekenaten, is dat verschil prominent: de opmerkingen over celibaat, morele kwesties (abortus, euthanasie, beleving van seksualiteit) of wijding van vrouwen komen niet zozeer van jonge mensen, maar zijn sterk aanwezig bij de oudere generatie, die het kerk-zijn van de zeventiger jaren hebben meegemaakt. Theologische en geestelijke vorming is, lijkt me, heel belangrijk ook als het over deze vragen gaat. De theologie van het lichaam, zoals die door paus Johannes Paulus II is ontwikkeld, heeft veel mensen geopend voor de rijkdom van de teksten van het Concilie (*Gaudium et spes*) en gelovige overtuiging van de kerk in deze vragen. Natuurlijk speelt op dit terrein ook een rol dat mensen ervaringen hebben opgedaan – zelf of met anderen – van echtscheidingen, homoseksuele relaties, euthanasie en zich daarin door de kerk veroordeeld voelen. Ik kreeg pas nog een berichtje van iemand “Ik ben gescheiden. Een tweederangs katholiek”. Dat is pijnlijk. Ik denk dat de kerk

hierin een fijngevoeligheid moet ontwikkelen in haar spreken en dat duidelijk tot uiting moet komen dat de kerk voor alle mensen een liefhebbende moeder wil zijn en dat die liefde er niet van afhangt of je wel “perfect” bent. Dat is iets waar we – en dus ook ik – zeer sterk op moeten letten. Mensen kunnen zich veroordeeld voelen, zelfs als dat niet bedoeld wordt. We moeten gevoeliger worden voor hoe onze woorden overkomen. Tegelijk moeten we dus mogelijkheden zoeken om de inhoud van de morele leer en de redenen daarvan meer bekend te maken en uit te leggen. Dat voelt soms als een spagaat, maar als één die geworteld is in het doen en laten van Jezus zelf.

We zijn uiteindelijk allemaal zwakke mensen, al zijn we misschien soms geneigd de fouten van anderen erger te vinden dan die van onszelf. Wellicht dat op deze terreinen ook een rol speelt dat mensen niet meer biechten en niet gewend zijn zichzelf als zondaar te zien. Kunnen we het nog verdragen dat we niet perfect en zondige mensen zijn? Dat wordt door ons allemaal (bijna) best moeilijk gevonden. Toch is dat wezenlijk voor christen-zijn. In Latijns Amerika waren er eeuwen lang weinig (kerkelijke) huwelijken. Moest daarom de kerkelijke leer veranderd worden? Kunnen we het verdragen als iets “niet in orde” is? Het heeft met de kern van ons christen-zijn te maken dat we mogen aanvaarden dat we mensen zijn die het niet “halen”. De liefde van God voor de mens houdt niet op bij imperfectie en zonde, die liefde wordt alleen maar groter. Hij is gekomen voor de zondaars. Is Hij ook voor jou gekomen?

Vaker werd aandacht gevraagd voor de positie van vrouwen. Het viel mij op dat dit thema relatief veel aandacht heeft gekregen. Paus Franciscus wil vrouwen meer zichtbaar te laten zijn in posities binnen de Romeinse Curie. Ik denk persoonlijk dat het goed is als er aandacht is voor de positie van vrouwen. De basis voor gehonoreerde posities dient, mijns inziens, de toewijding aan God door de evangelische raden te zijn, zoals dat gebeurt door religieuze geloften of anderen heilige verbintenissen. Die toewijding is mijns inziens fundamenteel, het gaat niet om een “baan” maar om een dienst aan de Heer en Zijn kerk. Wijding van vrouwen zie ik niet als mogelijkheid vanwege de sacramentele representatie van Christus als bruidegom van de kerk die door de wijding gegeven wordt. Ik vermoed dat dit ook voor de diakenwijding zal gelden, wanneer die wijding tenminste als sacramenteel wordt verstaan, zoals door het tweede Vaticaanse concilie is aangeduid (LG 29). Dus: een grotere plaats voor vrouwen: wat mij betreft: ja, maar niet op basis van wijding wel op basis van toewijding. Daar heeft de geschiedenis van de kerk overigens ervaring mee, denk bijvoorbeeld aan de positie van de abdisen in voorbije eeuwen.

Ruimte en aandacht werd gevraagd voor nieuwe charisma’s in de kerk, zoals die bijvoorbeeld tot uiting komen in nieuwe bewegingen en gemeenschappen, dat kan ik alleen maar ondersteunen. Daar zien we dat de kerk leeft en dat de heilige Geest haar steeds weer nieuw maakt. Ook de aandacht voor jongeren en gezinnen die wordt gevraagd, is mij uit het hart gegrepen. Niet voor niets heb ik die als prioritaire aandachtspunten geformuleerd aan het begin van mijn diocesaan bisschoppelijk dienstwerk. Dat geldt ook voor de ontwikkeling van een missionaire kerk. Volgens mij leidt de heilige Geest ons er heen om steeds meer missionair te worden. Dat zal ons ook vreugde geven, niet het gekibbel om gebouwen en het vasthouden van eigen bezit, zonder dat te willen delen. We kunnen niet anders dan de oude denkpatronen verlaten en ons instellen op de kerk van de toekomst die gemeenschap en missionair zal zijn en veel meer dan tot nu toe een samen werken zal zijn als één gemeenschap in dienst van het evangelie. Ik hoor van veel priesters terug – het klinkt ook wel door in dit verslag – dat het hun zwaar valt om zoveel met structuren bezig te moeten zijn. Helaas, is dat een eigenschap van de transitie waarin we zitten. Toch kan ik me niet anders voorstellen dan dat er geleidelijk meer begrip zal komen - bij de kerk betrokken mensen althans – voor de veranderingen die onvermijdelijk zijn en voor de nieuwe wegen die we moeten inslaan. Ook het elkaar opvolgen van de generaties zal daaraan bijdragen. De komende jaren zullen de veranderingen in het kerkelijk leven snel gaan. Ik onderstreep graag ook het belang van de caritas, zoals in dit verslag naar voren is gekomen. Daarbij komt nog even naar voren dat de positieve werking van de caritas-initiatieven soms niet gezien wordt door het negatieve imago van de kerk in verband met bijvoorbeeld het seksueel misbruik. Ik denk dat we dit negatieve imago in zekere zin moeten accepteren: seksueel misbruik bijvoorbeeld was ernstig en heel fout en waar we in het verleden bezorgd waren voor de eigen naam en niet voor de slachtoffers, is het begrijpelijk dat we er qua imago niet goed vanaf komen. Het belang van goed toezicht, een goede gedragscode en behandeling van klachten, blijft bestaan. Tegelijk wordt steeds meer zichtbaar dat dit niet alleen binnen de katholieke kerk een probleem is.

Bij de jongeren vooral leeft een verlangen naar vorming en geloofskennis, naar het kunnen delen van je geloof en naar gemeenschap; zij voelen zich vaak niet zo opgenomen in de parochies, waar zij tamelijk alleen staan. Ik ben blij met de plaatsen in ons bisdom waar initiatieven worden genomen om jongeren bij elkaar te brengen. Dat kan niet in een beperkt verband van een parochie, daar moeten we breder in denken. Het is belangrijk dat we jongeren helpen aansluiting te vinden bij een grotere groep, in breder verband. Een pastoor mag daarin niet “egoïstisch” zijn.

Onvermijdelijk lijkt me dat vooral ouderen moeite hebben met het wegvallen van vertrouwde structuren en de processen van samenvoeging en fusie en het wegvallen van voldoende vrijwilligers om alles goed te beheren. Met name de ouderen willen graag op lokaal niveau bijeen blijven komen. Dat hoeft, zo zou ik willen zeggen, niet altijd te gebeuren op de manier waarop dat vroeger kon. Lokaal samenkomen voor een Eucharistieviering, voor gebed, gesprek en uitwisseling kan belangrijk zijn om elkaar in geloof vast te houden, ook al is het niet altijd mogelijk om dat te doen als voorheen en een eigen kerk te behouden. Waar dat mogelijk is en passend, zonder grote structuren en gebouwen, lijkt me dat positief en een teken van nabijheid

Tegelijk is er dus vaak zorg geuit om de priesters in de parochies die zoveel bestuurlijke zorgen op zich af krijgen. Dat verschillende priesters de laatste tijd met burn-out klachten te maken kregen door bestuurlijke processen, door zorg voor gebouwen en structuren vonden velen zorgelijk. Terecht, lijkt me. Veel zou helpen als iedereen - van gelovigen in een parochie, van kerkbestuursleden, tot pastorale krachten en bisdom - toekomstgericht en missionair zou denken, vanuit geloof en gebed en een verlangen naar verdieping en inspiratie. Want dat is toch de kern, veel materiële dingen worden dan minder belangrijk. Het geloof kan ons helpen om stappen te zetten buiten onze eigen comfort-zone. Dat is me bijgebleven bij het lezen van de verslagen: laten we er op gericht zijn om samen iets moois op te bouwen, een mooie gemeenschap van geloof en liefde, laten we ons laten inspireren door wat de Geest ons te zeggen heeft door ons hart te openen en te bidden: Heer, zegt U het maar. Wat wilt U dat we doen? Een antwoord op die vraag krijgen we natuurlijk als we het evangelie lezen en de woorden van Jezus tot ons laten door dringen met daarbij de vraag: wat betekenen die woorden voor mijn leven, voor onze gemeenschap, voor onze Kerk?

De priesters en andere pastorale krachten hebben een prachtige kerntaak, die ze inderdaad als vervullend ervaren: de viering van de sacramenten, het nabij zijn aan mensen in allerlei omstandigheden, in vreugde en verdriet, hen leren kennen en begeleiden op de weg van Jezus, de verkondiging en catechese, het werken met kinderen, jongeren, gezinnen en ouderen. Daar ervaren zij dat ze mooie zaadjes zaaien. Dat lees ik in de verslagen, dat heb ik gehoord in de gesprekken waar ik bij was. Geef uw herders de gelegenheid om zich daar mee bezig te houden, geef hun wat ruimte, zou ik zeggen. Geef hun de gelegenheid om herder te kunnen zijn en mensen met de boodschap van het evangelie in contact te brengen.

Veel mensen, jong en ouder, hebben naar voren gebracht wat zij belangrijk vinden voor de opbouw van de geloofsgemeenschap: meer vorming in het geloof, in het gebed en het geestelijk leven; gemeenschap en verbondenheid met elkaar; het vieren van de grote geheimen van ons geloof, de sacramenten. Dit kwam ook naar voren in het oecumenisch synodegesprek dat ik mocht hebben met leiders van andere christelijke gemeenschappen. Ik vond dat heel herkenbaar. Voor ieders weg in het geloof zijn bepaalde ervaringen waardoor je gevormd werd, heel belangrijk geweest: zulke ervaringen maken dat je er dieper in mag komen, er meer van mag weten en begrijpen. Daarbij hebben we elkaar nodig. Kardinaal Danneels zei ooit: "Een christen alleen is in gevaar". We hebben gemeenschap nodig en de inspiratie die we elkaar, ook vaak ongemerkt, dóór geven. Voor de priesters en pastorale krachten is het belangrijk dicht bij de mensen te kunnen zijn. Daarvoor moet tijd en ruimte worden geboden.

Ook de aandacht voor de noden in de samenleving, voor mensen die het moeilijk hebben is voor hen en voor iedere christen wezenlijk.

Het is mijn wens en hoop dat deze diocesane fase van het synodaal proces mag hebben bijgedragen aan het ontsteken van dat vuur dat de heilige Geest op Pinksteren aan de kerk kwam brengen. Vervul ons, Heer, van het vuur van die Geest en maak ons tot apostelen, dat we niet bevreesd zijn om getuigenis af te leggen van Uw Naam.

+Johannes Hendriks
Bisschop van Haarlem-Amsterdam